

میزان همکاری گروهی نویسندگان مقالات ارائه شده در همایش های تخصصی کتابداری و اطلاع رسانی ایران در فاصله سال های ۱۳۸۳-۱۳۸۶

امیرحسین عبدالمجید (نویسنده مسئول)

کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع رسانی مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی
Abdulmajid1981@gmail.com

مریم صابری

مریبه گروه کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه سمنان
saberi1707@gmail.com

مینا افشار

مریبه گروه کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان
mina_afshar2003@yahoo.com
تاریخ دریافت: ۱۳۸۸/۹/۱۴؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۸۹/۵/۱۸

چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر، تعیین میزان همکاری گروهی میان نویسندگان شرکت کننده در همایش های داخلی تخصصی کتابداری و اطلاع رسانی در فاصله سال های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۶ می باشد. روش: این پژوهش با استفاده از روش علم سنجی انجام گرفته است و از نوع توصیفی می باشد. جامعه این پژوهش، مقالات ارائه شده در همایش های تخصصی داخلی کتابداری و اطلاع رسانی در فاصله سال های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۶ هستند. اطلاعات ابتدا به صورت دستی و با استفاده از دو نوع فرم ورود اطلاعات که توسط پژوهشگران طراحی شده بود، صورت گرفت. سپس اطلاعات گردآوری شده در یک پایگاه اطلاعاتی در نرم افزار آماری Excel وارد شد و پس از آن با توجه به پرسش های مطرح شده، داده ها شمارش، رتبه بندی و جهت تحلیل های لازم مرتب گردید.

یافته ها: نتایج پژوهش حاضر نشان داد که از مجموع ۲۶۹ مقاله ارائه شده در همایش های تخصصی کتابداری و اطلاع رسانی، ۴۶۹ نویسنده شرکت داشته اند که میانگین تعداد نویسندگان در هر مقاله ۱/۷۴ نفر است. از نظر جنسیت پژوهشگران، ۵۵/۶۵٪ مرد و ۴۴/۳۵٪ زن هستند. بررسی نتایج حاصل از پژوهش، در مورد پرکارترین مؤسسه ها و مراکز دانشگاهی حاکی از آن است که دانشگاه علوم پزشکی اصفهان با ۳۸ مقاله، بیشترین حضور را در همایش های تخصصی کتابداری و اطلاع رسانی در ایران داشته است. همچنین این دانشگاه در مجموع با ۳۲ مقاله گروهی، بیشترین مقالات گروهی را در بین سایر مؤسسه ها و مراکز دانشگاهی ایران به خود اختصاص داده است. در مورد همکاری گروهی بین نویسندگان، نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که ۵۷/۲۵٪ مقالات همایش های تخصصی تک نویسنده ای بوده اند. این در حالی است که به نظر می رسد در سال های اخیر گرایش به سمت تألیف مقالات گروهی افزایش یافته است. همچنین ضریب همکاری گروهی بین نویسندگان مقالات همایش های تخصصی کتابداری و اطلاع رسانی داخلی، ۰/۱۶ برآورد شد. به طور کلی، میزان همکاری گروهی بین متخصصان و پژوهشگران کتابداری و اطلاع رسانی ایرانی در همایش های تخصصی داخلی در سطح پائینی قرار دارد؛ اگرچه شواهد نشان دهنده بهبود و افزایش سطح همکاری و مشارکت بین نویسندگان مقالات در سال های آینده است.

اصالت/ارزش: ارزش مقاله حاضر در تعیین الگوی مشارکت علمی پژوهشگران و کتابداران شرکت کننده در همایش های داخلی حوزه کتابداری و اطلاع رسانی در ایران است.

کلیدواژه ها: علم سنجی، مشارکت علمی، ضریب همکاری گروهی، همایش های تخصصی، کتابداری و اطلاع رسانی.

تحقیقات اطلاع رسانی و کتابخانه های عمومی

فصلنامه علمی - پژوهشی نهاد کتابخانه های عمومی کشور، (شاپا): ۷۸۳۸-۱۰۲۷ نمایه شده در ISC

دوره ۱۶، شماره ۳، پیاپی ۶۲، پانز ۱۳۸۹ از صفحه ۸۷ تا صفحه ۱۰۱

مقدمه

پژوهش عامل اصلی پیشرفت و سازندگی است. به عبارت دیگر، پیشرفت علمی هر کشوری را می‌توان براساس فعالیت‌های علمی پژوهشگران آن کشور ارزیابی کرد. از این رو شناخت و ارزشیابی فعالیت‌های علمی برای برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری پژوهشی بسیار ضروری است (امین‌پور، ۱۳۸۵). در ارتباط با تولید علمی باید اذعان کرد که افزایش حوزه‌های میان‌رشته‌ای باعث پویایی بیشتر علوم در جهان و رشد مضاعف آن در دهه‌های اخیر شده است. بنابراین پژوهشگران در هر حوزه علمی دیگر توانایی انجام فعالیت‌های پژوهشی را به صورت فردی ندارند و پژوهش‌های گروهی تلاشی برای اشتراک فکری دو یا چند پژوهشگر به منظور استفاده از تخصص‌های یکدیگر می‌باشد (عصاره، ۲۰۰۵ a). تعداد مقالات گروهی بین‌المللی در سراسر جهان به طور مداوم در حال رشد بوده و از ۷/۸ درصد در بین سال‌های ۱۹۸۸-۱۹۸۶ به ۱۴/۸ درصد در سال‌های ۱۹۹۷-۱۹۹۵ افزایش یافته است (گوپتا^۱، ژاوان^۲ و عصاره ۲۰۰۴). رحیمی و فتاحی در تأیید یافته‌های مذکور بر این باورند که پدیده جهانی شدن و رشد فزاینده ارتباطات همه‌جانبه در فراسوی مرزهای جغرافیایی سبب شده است که متخصصان و پژوهشگران حوزه‌های مختلف علوم به سوی ارتباطات بیشتر و پدیده «همکاری علمی» و «تألیف مشترک» روی آورند؛ چرا که یک فرد متخصص به ندرت می‌تواند تمام تخصص‌ها، مهارت‌ها، منابع، و امکانات لازم برای غلبه بر مشکلات پژوهشی را در شرایط دنیای امروز داشته باشد (رحیمی و فتاحی، ۱۳۸۶).

همکاری علمی بین نویسندگان در ابتدا به وسیله شیمی دانان فرانسوی در اوایل قرن نوزدهم میلادی به وجود آمد و تا جنگ جهانی اول رشد آرامی را تجربه کرد، اما بعد از آن رشد تصاعدی یافت. برخی از دلایل این رشد سریع به دلیل مزایای همکاری بین نویسندگان بوده که شامل تبادل مؤثر و مفید نظرات، افزایش کیفیت مقالات گروهی، دریافت استندهای بیشتر، استفاده از تخصص و مهارت نویسندگان همکار، افزایش احتمال چاپ مقالات گروهی در مجلات معتبر علمی، افزایش تعداد مقالات اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها جهت ارتقاء رتبه، افزایش انگیزه در پژوهشگران برای انجام فعالیت‌های پژوهشی، و ابزاری برای مقابله با انزوای علمی است. علاوه بر این، نظام‌های ارتباطی کم‌هزینه همانند پست الکترونیک، دسترسی از راه دور به پایگاه‌های

1. Gupta 2. Dhavan

اطلاعاتی پیوسته و تسهیلات موجود در وب جهان گستر نیز از دلایل این رشد سریع به نظر می رسند (عصاره، ۲۰۰۵ b).

در سال های اخیر ایجاد شبکه های پست الکترونیکی و پیشرفت فن آوری های اطلاعاتی و ارتباطی باعث افزایش ارتباط و همکاری پژوهشگران با یکدیگر شده است. شواهدی در متون علمی وجود دارد که بیانگر وجود رابطه معنی داری میان میزان همکاری گروهی و کیفیت بهتر آثار علمی وجود دارد. بدین ترتیب که هرچه همکاری گروهی میان پژوهشگران بیشتر شود، کیفیت آثار علمی آنها افزایش می یابد (هارت^۱، ۲۰۰۰). از طرف دیگر همایش های تخصصی یکی از کانال های ارتباط علمی میان اندیشمندان و صاحب نظران حوزه های تخصصی دانش بشری و ابزاری برای اشاعه سریع و گسترده دستاوردهای نوین پژوهشی محسوب می شوند. همین امر سبب اهمیت روزافزون همایش های تخصصی و گسترش روزافزون آنها در میان جوامع علمی ملی و بین المللی شده است. در حوزه کتابداری و اطلاع رسانی، همانند سایر حوزه های دانش بشری، همکاری گروهی و مشارکت میان نویسندگان می تواند بر ارزش کیفی پژوهش ها و آثار علمی بیفزاید. همزمان با گسترش همایش های تخصصی بین المللی، در سال های اخیر، همایش های تخصصی کتابداری و اطلاع رسانی در کشور ما رواج فراوانی یافته و تقریباً به طور متوسط هر سال شاهد برگزاری یک همایش تخصصی داخلی هستیم. ارزیابی این همایش ها می تواند کمک به سزایی به بهبود کیفی و محتوایی آنها نماید. پژوهش حاضر، با هدف تعیین میزان همکاری گروهی میان نویسندگان در نگارش مقالات ارائه شده (در قالب سخنرانی و پوستر) در همایش های تخصصی کتابداری و اطلاع رسانی ایران در فاصله سال های ۱۳۸۶-۱۳۸۳، اهداف فرعی زیر را دنبال می کند:

- تعیین متوسط تعداد نویسندگانی که دارای بیشترین همکاری گروهی بوده اند؛
- تعیین پرکارترین مؤسسه ها و مراکز پژوهشی در تهیه مقالات گروهی؛
- تعیین میزان همکاری گروهی نویسندگان مقالات در همایش های تخصصی مورد بررسی؛
- تعیین ضریب همکاری گروهی بین نویسندگان در نگارش مقالات ارائه شده در سال های مورد بررسی (به تفکیک همایش).

1. Hurt

پرسش‌های اساسی

۱. میانگین نویسندگان در هر مقاله ارائه شده در همایش، چند نفر است؟
۲. توزیع فراوانی نویسندگان مقالات همایش‌های تخصصی برحسب جنسیت کدام است؟
۳. پرکارترین مؤسسه‌ها و مراکز پژوهشی در تهیه مقالات گروهی همایش‌های تخصصی کدامند؟
۴. توزیع فراوانی همکاری گروهی بین نویسندگان در مقالات تألیفی به تفکیک هر همایش چقدر است؟
۵. ضریب همکاری گروهی بین نویسندگان در نگارش مقالات تألیفی به تفکیک همایش‌ها چقدر است؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر یک مطالعه از نوع توصیفی است و در آن، از روش علم‌سنجی استفاده شده است. ضریب همکاری گروهی بین نویسندگان مطابق با فرمول زیر محاسبه شده است:

$$cc = 1 - \left\{ \sum_{j=1}^k \left(\frac{1}{j} \right) * \frac{F_j}{N} \right\}$$

که در این فرمول F_j برابر با تعداد مقالات دارای j نویسنده، j برابر با مقالات (۱ نویسنده، ۲ نویسنده، ۳ نویسنده و...)، N برابر با تعداد کل مقالات، و k برابر با بیشترین تعداد نویسنده در یک مقاله می‌باشد (آجی فیروکی^۱ و ژانگ تک^۲، ۱۳۸۶).

جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه مقالات ارائه شده در همایش‌های تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران در فاصله سال‌های ۱۳۸۶-۱۳۸۳ است. در این پژوهش، علاوه بر آمار توصیفی نظیر دسته‌بندی داده‌ها بر حسب توزیع فراوانی و درصد فراوانی، از میانگین نیز استفاده شده است.

پیشینه

در مورد همکاری گروهی نویسندگان در تولید آثار علمی، پژوهش‌های بسیاری صورت گرفته که شمه‌ای از آنها در ذیل آمده است:

1. Ajiferuke
2. Jean Tague

هارت (۲۰۰۰) در بررسی آثار گروهی منتشر شده توسط کتابداران دانشگاه ایالت پنسیلوانیا به این نتیجه دست یافت که میزان همکاری گروهی نویسندگان در مجلات علمی هسته کتابداری و اطلاع رسانی نسبت به سایر مجلات علمی داوری شده و مجلات علمی داوری نشده بیشتر است، به طوری که از مجموع ۳۱۵ مقاله علمی منتشر شده توسط ۵۹ کتابدار این دانشگاه، ۲۳۰ (۷۳ درصد) مقاله دارای یک نویسنده بودند و ۸۵ (۲۷ درصد) مقاله دو یا بیش از دو نویسنده داشتند. این در حالی است که اکثر مقالات مجلات داوری نشده دارای یک نویسنده بودند و نسبت مقالات تک نویسنده ای به مقالات دارای چند نویسنده در مجلات داوری شده در حدود دو به یک و این نسبت برای مجلات هسته تقریباً یک به یک بود.

در مطالعه دیگری فرج پهلوی (۲۰۰۴) به بررسی آثار گروهی نویسندگان ایرانی حوزه کتابداری و اطلاع رسانی در چهار مجله تخصصی فارسی طی سال های ۲۰۰۱-۲۰۰۳ پرداخت تا دامنه تلاش های این نویسندگان را در تولید و انتقال دانش و اطلاعات به جامعه مشخص کند و نویسندگان، دانشگاه ها و مجله هایی که بیشترین همکاری گروهی را داشتند، معرفی نماید. یافته های حاصل از این پژوهش حاکی از آن است که از مجموع ۱۶۸ مقاله موجود تنها ۲۳ (۱۴ درصد) مقاله حاصل همکاری گروهی ۴۱ نویسنده بوده است که میانگین ۲/۰۴ نفر برای تعداد نویسندگان در هر مقاله به دست آمد که نشان دهنده پایین بودن میزان همکاری گروهی بین نویسندگان ایرانی این حوزه می باشد.

عصاره (۲۰۰۵) در بررسی میزان همکاری علمی در مقالات علم نجوم در پایگاه اطلاعاتی ساینس دایرکت^۱ طی سال های ۲۰۰۰-۲۰۰۴ به این نتیجه دست یافت که بیشتر همکاری های گروهی در این رشته در طول دو سال اخیر صورت گرفته و میزان مقالات منتشر شده توسط نویسندگان همکار قابل ملاحظه بوده است؛ به طوری که از تعداد ۴۱۹ مقاله نجوم که توسط ۲۷۶۱ نویسنده همکار از ۳۷ کشور منتشر شده است، تعداد نویسندگان در هر مقاله به طور متوسط ۶/۶ نفر و ضریب همکاری گروهی نویسندگان برابر ۰/۴۹ بوده است.

عصاره و معرفت (۱۳۸۴) در پژوهشی به مطالعه رشد و توسعه مقالات علمی پژوهشگران ایرانی علوم پایه و بین رشته ای پزشکی طی سال های ۱۳۵۵-۱۳۸۲ در شبکه اطلاع رسانی علوم پزشکی (مدلاین) پرداختند و دانشگاه ها، مجله ها و پدید آورندگان ایرانی که بیشترین تولیدات

1. ScienceDirect

علمی را داشتند، شناسایی کردند. نتایج این پژوهش نشان داد که مقالات و آثار پژوهشگران ایرانی در پایگاه اطلاعاتی مدلاین افزایش قابل توجهی داشته است به طوری که در دوره زمانی مورد مطالعه، ۲۶۹۵ مقاله توسط ۹۳۷۳ نویسنده همکار به چاپ رسیده که همکاری گروهی نویسندگان برای هر مقاله به طور متوسط ۳/۴ نفر بوده است.

عبدالمجید (۱۳۸۵) در بررسی ۵۵۳ مقاله تألیفی حوزه کتابداری و اطلاع رسانی در مجلات علمی-پژوهشی و علمی-ترویجی فارسی طی سالهای ۱۳۷۹-۱۳۸۳ نتیجه گرفت که ۸۱/۹۲ درصد مقالات دارای یک نویسنده می باشند و تنها ۱۸/۰۸ درصد از مقالات با همکاری دو یا بیش از دو نویسنده نوشته شده اند. همچنین ضریب همکاری گروهی بین نویسندگان به طور متوسط برابر با ۰/۰۹ به دست آمد.

نتایج پژوهش دانش و دیگران (۱۳۸۶) در رابطه با بررسی مشارکت علمی پژوهشگران دانشگاه علوم پزشکی اصفهان در انجام طرح های پژوهشی طی سال های ۱۳۸۰-۱۳۸۵ نشان داد که در ۱۳۸ طرح پژوهشی مورد بررسی، ۶۱۷ پژوهشگر مشارکت داشته اند که میانگین تعداد پژوهشگران در هر طرح پژوهشی ۴/۴۷ نفر بوده است. همچنین ضریب همکاری گروهی بین پژوهشگران به طور متوسط برابر با ۰/۲۶ بود.

در یک جمع بندی کلی، از بررسی پیشینه ها و متون این نتیجه را می توان استنباط کرد که تجزیه و تحلیل آثار منتشر شده در یک حوزه می تواند نقاط قوت و ضعف آنها را مشخص نماید. بررسی این متون نشان می دهد که همکاری گروهی در پژوهش های حوزه علوم پایه و پزشکی نسبت به پژوهش های حوزه علوم اجتماعی و انسانی بیشتر است. دلیل آن شاید ماهیت تجربی و آزمایشگاهی پژوهش های حوزه علوم پایه و پزشکی در مقایسه با ماهیت توصیفی و پیمایشی پژوهش های علوم انسانی و علوم اجتماعی باشد که مشارکت گروهی بیشتری را می طلبد. پژوهش حاضر با نگاهی به همایش های کتابداری در یک دوره زمانی محدود درصدد است تا میزان مشارکت نویسندگان مقالات این همایش ها را مشخص نماید.

یافته ها

در این بخش به ارائه یافته های تحقیق در قالب پاسخ به پرسش های اساسی می پردازیم. پراکندگی مقالات و میانگین تعداد نویسندگان در مقالات تألیفی در قالب جدول ۱ نشان داده شده است:

جدول ۱: توزیع مقالات همایش های کتابداری و اطلاع رسانی از نظر میانگین تعداد نویسندگان در هر مقاله به تفکیک همایش های مورد بررسی

نام همایش	سال برگزاری	تعداد مقالات	تعداد نویسندگان	میانگین تعداد نویسندگان در هر مقاله
همایش آموزش استفاده کنندگان و توسعه سواد اطلاعاتی	۱۳۸۳	۲۹	۳۷	۱/۲۸
همایش کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی	۱۳۸۳	۴۹	۹۱	۱/۸۶
هفتمین همایش کتابداران سازمان مدیریت	۱۳۸۳	۱۴	۱۷	۱/۲۱
همایش رویکردها و راهکارهای نوین در سازماندهی اطلاعات	۱۳۸۵	۳۵	۵۲	۱/۴۹
نهمین همایش کتابداران سازمان مدیریت	۱۳۸۵	۳۲	۵۱	۱/۵۹
همایش اصطلاحنامه و کاربردهای آن در محیط الکترونیکی	۱۳۸۶	۳۰	۴۵	۱/۵
همایش سراسری علم سنجی در علوم پزشکی	۱۳۸۶	۸۰	۱۷۶	۲/۲
جمع		۲۶۹	۴۶۹	۱/۷۴

نگاهی کلی به این جدول نشان می دهد که در طی سال های ۱۳۸۳-۱۳۸۶ در مجموع ۲۶۹ مقاله با شرکت ۴۶۹ متخصص کتابداری و اطلاع رسانی در همایش های تخصصی این رشته ارائه شده است و متوسط تعداد نویسندگان در هر مقاله در این سال ها ۱/۷۴ بوده است. نگاهی جزئی تر به جدول ۱ نشانگر افت و خیز نسبتاً مشهودی در میانگین تعداد نویسندگان مقالات در طی این سال ها است. البته این افت و خیز در سال آخر مورد بررسی (۱۳۸۶) نشان دهنده سیر صعودی است به طوری که در آخرین همایش برگزار شده در سال ۱۳۸۶ (همایش سراسری علم سنجی در علوم پزشکی) ما شاهد بالاترین میانگین تعداد نویسندگان (۲/۲) در طی سال های مورد بررسی هستیم. در سال های اخیر به گواه آمار ارائه شده در منابع رسمی و غیر رسمی، زنان ایرانی سهم زیادی در تحصیلات دانشگاهی و ورود به عرصه های علمی و پژوهشی کشور در حوزه های مختلف علوم از جمله کتابداری و اطلاع رسانی را از آن خود کرده اند. جدول ۲ توزیع فراوانی جنسیت نویسندگان مقالات همایش های تخصصی کتابداری را نشان می دهد:

جدول ۲: توزیع فراوانی جنسیت نویسندگان مقالات به تفکیک همایش‌های مورد بررسی

نام همایش	مرد		زن		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
همایش آموزش استفاده کنندگان و توسعه سواد اطلاعاتی	۲۳	۶۲/۱۶	۱۴	۳۷/۸۴	۳۷	۱۰۰
همایش کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی	۴۴	۴۸/۳۵	۴۷	۵۱/۶۵	۹۱	۱۰۰
هفتمین همایش کتابداران سازمان مدیریت	۷	۴۸/۱۸	۱۰	۵۸/۸۲	۱۷	۱۰۰
همایش رویکردها و راهکارهای نوین در سازماندهی اطلاعات	۳۰	۵۷/۶۹	۲۲	۴۲/۳۱	۵۲	۱۰۰
نهمین همایش کتابداران سازمان مدیریت	۲۹	۵۶/۸۶	۲۲	۴۳/۱۴	۵۱	۱۰۰
همایش اصطلاحنامه و کاربردهای آن در محیط الکترونیک	۳۲	۷۱/۱۱	۱۳	۲۸/۸۹	۴۵	۱۰۰
همایش سراسری علم‌سنجی در علوم پزشکی	۹۶	۵۴/۵۵	۸۰	۴۵/۴۵	۱۷۶	۱۰۰
جمع	۲۶۱	۵۵/۶۵	۲۰۸	۴۴/۳۵	۴۶۹	۱۰۰

تأمل در جدول بالا نشان می‌دهد که در طی سال‌های ۱۳۸۶-۱۳۸۳ در مجموع ۴۶۹ نفر متخصص کتابداری و اطلاع‌رسانی به‌عنوان نویسنده مقاله در همایش‌های تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی شرکت کرده‌اند که از این تعداد ۲۶۱ نفر (۵۵/۶۵٪) مرد و ۲۰۸ نفر (۴۴/۳۵٪) زن بوده‌اند. این آمار نشان‌دهنده حضور فعال زنان کتابدار ایرانی در همایش‌های تخصصی بوده است. یکی از شاخص‌های ارزیابی دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی کشور، میزان حضور این مراکز در همایش‌های تخصصی داخلی و خارجی است. در جدول ۳ فهرستی از پرکارترین دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی کشور در همایش‌های تخصصی کتابداری در طی ۴ سال مورد بررسی نشان داده شده است (به دلیل تعدد دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی، این جدول شامل مراکزی است که در تهیه بیش از ۵ مقاله همایش در طول دوره مورد بررسی همکاری و مشارکت داشته‌اند).

جدول ۳: توزیع فراوانی دانشگاه ها و مراکز پژوهشی دارای بیشترین همکاری گروهی در مقالات همایش های مورد بررسی

نام دانشگاه ها و مراکز پژوهشی	تعداد مقالات					جمع
	۱ نویسنده	۲ نویسنده	۳ نویسنده	۴ نویسنده	بیش از ۴ نویسنده	
دانشگاه علوم پزشکی اصفهان	۶	۱۱	۱۲	۸	۱	۳۸
دانشگاه شهید چمران اهواز	۱۷	۱۰	۳	۰	۰	۳۰
دانشگاه فردوسی مشهد	۱۴	۴	۰	۰	۰	۱۸
دانشگاه شیراز	۶	۴	۵	۰	۰	۱۵
دانشگاه تهران	۵	۳	۳	۰	۱	۱۲
دانشگاه تربیت مدرس	۴	۲	۳	۰	۰	۹
دانشگاه آزاد اسلامی (علوم و تحقیقات)	۵	۲	۱	۰	۰	۸
دانشگاه اصفهان	۲	۲	۲	۱	۰	۷
دانشگاه علوم پزشکی تهران	۳	۲	۱	۰	۱	۷
مرکز اطلاعات و مدارک اسلامی	۶	۰	۰	۰	۱	۷
پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران	۴	۱	۱	۰	۰	۶
دانشگاه الزهرا	۱	۳	۱	۱	۰	۶
دانشگاه علوم پزشکی ایران	۰	۵	۱	۰	۰	۶
دانشگاه علوم پزشکی تبریز	۴	۱	۱	۰	۰	۶
دانشگاه علوم پزشکی کرمان	۳	۲	۱	۰	۰	۶
سازمان کتابخانه ها، موزه ها و اسناد آستان قدس	۱	۵	۰	۰	۰	۶
دانشگاه شاهد	۵	۰	۰	۰	۰	۵
سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور	۳	۱	۰	۰	۱	۵

تأمل در این جدول نشان می دهد که دانشگاه علوم پزشکی اصفهان با داشتن ۳۸ مقاله بیشترین حضور را در همایش های تخصصی کتابداری و اطلاع رسانی در زمان مورد بررسی داشته است که البته با توجه به برگزاری همایش علم سنجی در دانشگاه علوم پزشکی این رقم جای تأمل دارد. دانشگاه شهید چمران اهواز با ۳۰ مقاله در جایگاه بعدی قرار گرفته است. دانشگاه فردوسی مشهد، دانشگاه شیراز و دانشگاه تهران با اختلاف زیادی در مرتبه های بعدی قرار دارند. همچنین نگاهی دقیق تر به تعداد مقالات و وضعیت همکاری گروهی نویسندگان در دانشگاه ها و مراکز پژوهشی شرکت کننده در همایش های تخصصی کتابداری نشان می دهد که از مجموع ۳۸ مقاله

دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، ۳۲ مقاله به صورت گروهی (بیش از یک نویسنده) نوشته و ارائه شده است. این در حالی است که در دانشگاه شهید چمران اهواز از مجموع ۳۰ مقاله ارائه شده در همایش‌های تخصصی تنها ۱۳ مقاله (کمتر از نیمی از مقالات) به صورت گروهی تألیف شده‌اند. در حالی که این وضعیت در مورد دانشگاه فردوسی مشهد و دانشگاه شیراز نیز صدق می‌کند، در دانشگاه تهران برتری نسبی با مقالاتی است که به صورت گروهی تألیف شده‌اند. نگاهی به بقیه موارد مندرج در جدول ۳ نشان می‌دهد که در دانشگاه تربیت مدرس، اصفهان، علوم پزشکی تهران، الزهرا، علوم پزشکی ایران و سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی نیز برتری از آن مقالاتی است که به صورت گروهی تألیف شده‌اند.

نکته دیگری که با تأمل در این جدول مشاهده می‌شود، گرایش نسبی دانشگاه‌های زیرمجموعه وزارت بهداشت به تألیف مقالات گروهی نسبت به دانشگاه‌های زیرمجموعه وزارت علوم است که با مطالعه آئین‌نامه ترفیع هیئت علمی در وزارت بهداشت مشخص می‌شود که رویکرد تشویقی وزارت بهداشت نسبت به ارائه امتیاز به مقالات گروهی سبب چنین گرایشی شده است. جدول ۴ میزان همکاری گروهی نویسندگان را در هر همایش تخصصی نشان می‌دهد:

جدول ۴: توزیع فراوانی مقالات از نظر همکاری گروهی بین نویسندگان به تفکیک همایش‌های مورد بررسی

نام همایش	تعداد مقالات					جمع
	۱ نویسنده	۲ نویسنده	۳ نویسنده	۴ نویسنده	بیش از ۵ نویسنده	
همایش آموزش استفاده کنندگان و توسعه سواد اطلاعاتی	۲۱	۸	۰	۰	۰	۲۹
همایش کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی	۲۷	۹	۶	۷	۰	۴۹
هفتمین همایش کتابداران سازمان مدیریت	۱۱	۳	۰	۰	۰	۱۴
همایش رویکردها و راهکارهای نوین در سازماندهی اطلاعات	۲۱	۱۱	۳	۰	۰	۳۵
نهمین همایش کتابداران سازمان مدیریت	۲۴	۶	۱	۰	۱	۳۲
همایش اصطلاحنامه و کاربردهای آن در محیط الکترونیکی	۲۲	۴	۳	۰	۱	۳۰
همایش سراسری علم‌سنجی در علوم پزشکی	۲۸	۲۰	۲۱	۹	۲	۸۰
جمع	۱۵۴	۶۱	۳۴	۱۶	۴	۲۶۹
درصد	۵۷/۲۵	۲۲/۶۸	۱۲/۶۴	۵/۹۵	۱/۴۹	۱۰۰

تأمل در جدول بالا نشان می دهد که در همه همایش های تخصصی کتابداری برتری از آن مقالات تک نویسنده بوده است و در نهایت ۵۷/۲۵ درصد مقالات همایش های تخصصی در دوره مورد بررسی توسط یک نویسنده نوشته شده اند. البته نگاهی دقیق تر به این جدول نشان می دهد که سیر تحول گرایش به تألیف مقالات گروهی در همایش های تخصصی سیری نسبتاً صعودی را شاهد بوده است؛ به طوریکه در آخرین همایش برگزار شده در سال ۱۳۸۶ (همایش سراسری علم سنجی در علوم پزشکی) از مجموع ۸۰ مقاله ارائه شده در این همایش، ۵۲ مقاله به صورت گروهی تألیف شده اند.

یافته های پژوهش در رابطه با میزان ضریب همکاری گروهی میان نویسندگان طی سال های مورد بررسی به تفکیک همایش های تخصصی در قالب جدول ۵ نشان داده شده است. لازم به ذکر است که ضریب همکاری گروهی بین نویسندگان عددی بین صفر و یک است. این عدد هرچه از ۰/۵ بیشتر باشد، حاکی از آن است که همکاری گروهی بین نویسندگان در سطح مطلوب تری قرار دارد و هرچه به عدد صفر نزدیک تر باشد، نشان دهنده ضعیف بودن میزان همکاری گروهی بین نویسندگان است (آجی فیروکی و ژانگ تک، ۱۳۸۶).

جدول ۵. ضریب همکاری گروهی بین نویسندگان مقالات همایش ها در سال های مورد بررسی

نام همایش	ضریب همکاری گروهی
همایش سراسری علم سنجی در علوم پزشکی	۰/۳۵
همایش رویکردها و راهکارهای نوین در سازماندهی اطلاعات	۰/۱۸
همایش کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی	۰/۱۷
همایش آموزش استفاده کنندگان و توسعه سواد اطلاعاتی	۰/۱۴
نهمین همایش کتابداران سازمان مدیریت	۰/۱۱
همایش اصطلاحنامه و کاربردهای آن در محیط الکترونیکی	۰/۰۸
هفتمین همایش کتابداران سازمان مدیریت	۰/۰۸
میانگین	۰/۱۶

همان طور که در جدول ۵ مشاهده می شود، در مجموع ضریب همکاری گروهی بین نویسندگان مقالات همایش های تخصصی کتابداری ۰/۱۶ بوده است که در سطح نسبتاً پائینی قرار دارد. بیشترین میزان همکاری گروهی بین نویسندگان در «همایش علم سنجی در علوم

پزشکی» مشاهده می‌شود که رقم ۰/۳۵ را به خود اختصاص داده است که نشان‌دهنده سطح متوسطی از همکاری است. این در حالی است که کمترین میزان همکاری در همایش‌های «اصطلاحنامه و کاربردهای آن در محیط الکترونیک» و «هفتمین همایش کتابداران سازمان مدیریت» به چشم می‌خورد که رقم ۰/۰۸ را به خود اختصاص داده است که از لحاظ سطح همکاری در سطح بسیار ضعیفی قرار دارند.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر به بررسی میزان همکاری گروهی در همایش‌های تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران است که در آن اطلاعات نویسندگی ۷ همایش طی سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۸۹ احصاء شده است. در ارتباط با سؤال اول پژوهش، یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که در ۲۶۹ مقاله مورد بررسی ۴۶۹ نویسنده مشارکت داشتند که میانگین تعداد نویسندگان در هر مقاله ۱/۷۴ نفر بود. مقایسه نتایج متوسط تعداد نویسندگان در هر مقاله مورد بررسی با پژوهش‌های پیشین نظیر فرج‌بهبو (۲۰۰۴) در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی با میانگین ۲/۰۴ نویسنده در هر مقاله، عصاره (۲۰۰۵) در حوزه نجوم با میانگین ۶/۶ نویسنده در هر مقاله، عصاره و معرفت (۱۳۸۴) در حوزه علوم پایه و بین‌رشته‌ای پزشکی با میانگین ۳/۴ نویسنده در هر مقاله، دانش و دیگران (۱۳۸۶) در حوزه علوم پزشکی با میانگین ۴/۴۷ پژوهشگر در هر طرح پژوهشی حاکی از آن است که متوسط تعداد نویسندگان در مقالات همایش‌های تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی نسبت به مقالات منتشر شده در مجلات در سطح پائین‌تری قرار دارد. به عقیده پژوهشگران دلیل این امر می‌تواند محدودیت تعداد مقالات و به تبع آن محدودیت تعداد نویسندگان مقالات همایش‌ها در مقایسه با مقالات مجلات باشد.

در مورد توزیع جنسیت نویسندگان مقالات همایش‌های تخصصی، یافته‌های پژوهش نشان داد که از مجموع ۴۶۹ نویسنده، ۲۶۱ نفر (۵۶/۶۵٪) مرد و ۲۰۸ نفر (۴۳/۳۵٪) زن هستند. این یافته نشانگر آن است که اگرچه هنوز برتری نسبی حضور در همایش‌های تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی از آن مردان است، اما زنان متخصص ایرانی نیز حضور چشمگیر و پررنگی را در این همایش‌ها از خود نشان داده‌اند.

در مورد پرکارترین دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی شرکت‌کننده در همایش‌های تخصصی،

دانشگاه علوم پزشکی اصفهان با ۳۸ مقاله پرننگ ترین حضور را در همایش های تخصصی کتابداری چهار سال اخیر داشته است. بعد از آن دانشگاه های شهید چمران اهواز، دانشگاه فردوسی مشهد، دانشگاه شیراز و دانشگاه تهران به ترتیب با ۳۰، ۱۸، ۱۵ و ۱۲ مقاله در رتبه های بعدی قرار گرفته اند. همچنین دانشگاه علوم پزشکی اصفهان در میان پنج دانشگاه اول که قبلاً ذکر آن رفت بیشترین تعداد مقالات گروهی را داشته است، به طوریکه از مجموع ۳۸ مقاله ارائه شده در این دوره توسط متخصصان این دانشگاه، ۳۲ مقاله به صورت گروهی تألیف شده اند. بدون تردید برگزاری دو همایش تخصصی (همایش سراسری کتابداری پزشکی در سال ۱۳۸۳ و همایش سراسری علم سنجی در علوم پزشکی در سال ۱۳۸۶) توسط دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، و رویکرد تشویقی وزارت بهداشت در ترغیب پژوهشگران و اعضای هیئت علمی برای تألیف مقالات گروهی نیز سهم به سزایی در این برتری داشته است.

در مورد تعیین وضعیت همکاری گروهی بین نویسندگان، یافته های پژوهش نشان دهنده برتری نسبی مقالات تک نویسنده ای است، به طوریکه از مجموع ۲۶۹ مقاله ارائه شده در همایش های تخصصی، ۱۵۴ مقاله (۵۷/۲۵٪) به صورت تک نویسنده نگارش یافته اند؛ اگر چه سیر تحول و گرایش به سمت مقالات گروهی مشاهده می شود. همچنین ضریب همکاری گروهی بین نویسندگان به طور متوسط برابر با ۰/۱۶ ارزیابی گردید. این یافته در مقایسه با یافته عبدالمجید (۱۳۸۵) که ضریب همکاری مقالات منتشر شده در مجلات فارسی کتابداری و اطلاع رسانی را ۰/۰۹ برآورد کرده بود، در سطح بالاتری قرار دارد. اگر چه در کل و در مقایسه با نتایج پژوهش هایی مانند عصاره (2005 a)، و دانش و همکارانش (۱۳۸۶)، ضریب همکاری مذکور در سطح نازلی قرار گرفته است.

رشد علم و ارتباطات علمی در میان کتابداران و اطلاع رسانی ایرانی سبب رشد برگزاری همایش های تخصصی داخلی در حوزه کتابداری و اطلاع رسانی در سال های اخیر شده است (به طور متوسط یک همایش در هر سال). اگر چه حضور جامعه متخصصان و پژوهشگران کتابدار داخلی در این همایش های از رشد محسوسی برخوردار است؛ اما ضریب همکاری میان نویسندگان مقالات شرکت کننده در همایش ها در سطح مطلوبی قرار ندارد. با این حال شواهد نشان دهنده رشد محسوس ضریب همکاری در سال های اخیر است.

پیشنهادهای

۱. یافته‌های این پژوهش حاکی از آن است که ضریب همکاری نویسندگان مقالات همایش‌های تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی در سطح مطلوبی قرار ندارد. بنابراین پیشنهاد می‌شود با توجه به اهمیت آثار گروهی و رواج روزافزون آنها به دلایل مختلف از جمله افزایش کیفیت مقالات گروهی، دریافت استندهای بیشتر، استفاده از تخصص و مهارت نویسندگان همکار، افزایش احتمال چاپ مقالات گروهی در مجلات معتبر علمی، پژوهشگران و نویسندگان این حوزه بیش از پیش مبادرت به انجام آثار گروهی نمایند.

۲. همچنین پیشنهاد می‌شود تا دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی با اتخاذ تمهیدات و سازوکارهایی پژوهشگران را به همکاری گروهی تشویق نمایند و زمینه همکاری بین پژوهشگران را بیشتر فراهم نمایند به عنوان مثال در انتخاب پژوهشگر برتر سال تنها به کمیته آثار پژوهشگران توجه نشود و میزان همکاری گروهی هر یک از پژوهشگران در تولید آثار علمی نیز در نظر گرفته شود و یا در مراسم جداگانه ای برترین پژوهشگران در زمینه همکاری گروهی و مشارکت علمی در تولید آثار علمی معرفی و از آنها قدردانی شود.

۳. در سال‌های آینده پژوهش مشابهی بر روی همایش‌های تخصصی داخلی این حوزه انجام شود و نتایج بالاخص در رابطه با ضریب همکاری گروهی با پژوهش حاضر، مقایسه شده و سیر صعود و یا نزول احتمالی مشخص گردد.

منابع

امین‌پور، فرزانه (۱۳۸۵). مقدمه‌ای بر علم‌سنجی. اصفهان: دانشگاه علوم پزشکی اصفهان.
دانش، فرشید؛ و دیگران (۱۳۸۶). بررسی میزان همکاری گروهی پژوهشگران مراکز پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان در اجرای طرح‌های پژوهشی طی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۵. ارائه شده در اولین همایش سراسری علم‌سنجی در علوم پزشکی. ۱۶-۱۵ اسفند ۱۳۸۶. اصفهان: دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی استان اصفهان.

رحیمی، ماریه؛ فتاحی، رحمت‌الله (۱۳۸۶). همکاری علمی و تولید اطلاعات: نگاهی به مفاهیم و الگوهای رایج در تولید علمی مشترک. فصلنامه کتاب، ۱۸ (۳)، ۲۳۵-۲۴۸.
عبدالمجید، امیرحسین (۱۳۸۵). بررسی تحلیلی و استنادی مقالات تألیفی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی در

مجلات علمی-پژوهشی و علمی-ترویجی فارسی طی سال های ۱۳۷۹-۱۳۸۳. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید چمران، اهواز.
عصاره، فریده؛ معرفت، رحمان (۱۳۸۴). مشارکت پژوهشگران ایرانی در تولید علم جهانی در مدلاین (حوزه علوم پایه و بین رشته ای پزشکی). رهیافت، ۳۵ (۱)، ۳۹-۴۴.
آجی فیروکی، ایزولا؛ ژان تگ، کیو بارل (۱۳۸۶). ضریب همکاری: مقیاسی برای اندازه گیری میزان همکاری در پژوهش. ترجمه عبدالحسین فرج پهلوی. فصلنامه علوم و فن آوری اطلاعات، ۲۳ (۱ و ۲): ۱۶۹-۱۸۳.

References

- Farajpahlou, A. H. (2004). Collaboration among Library and Information experts vs. scientist. In *the Proceedings of International workshop on Webometrics, Informetrics and Scientometrics*. 2-5 March 2004. Central library, Indian institute of technology roorkee, India, 91-98.
- Gupta, B. M.; Dhavan, S. M.; Osareh, F. (2004). India-Middle East collaboration in S&T: An analysis through co-authored publications, 1996-2000. *Library Herald*, 42(4), 309-323.
- Hart, R. L. (2000). Collaborative publication by University librarians: An exploratory study. *Journal of Academic Librarianship*, 26(2), 94-99.
- Osareh, F. (2005 a). Collaboration in Astronomy knowledge production: A case study in ScienceDirect from 2000-2004. *Held in 10th International Conference on Scientometrics and Informetrics*, 24-28 July in Stockholm-Sweden.
- Osareh, F. (2005 b). Higher Education Research collaboration between Iran & UK. *Held in COLLINET Meeting Extra Session in conjunction with 10th ISSI Conference*, 28th July in Stockholm-Sweden.

به این مقاله این گونه استناد کنید:

عبدالمجید، امیرحسین؛ صابری، مریم؛ افشار، مینا (۱۳۸۹). میزان همکاری گروهی نویسندگان مقالات ارائه شده در همایش های تخصصی کتابداری و اطلاع رسانی ایران در فاصله سال های ۱۳۸۳-۱۳۸۶. تحقیقات اطلاع رسانی و کتابخانه های عمومی، ۱۶ (۳)، ۸۷-۱۰۱.